

“No atendre les relacions humanes en projectes d’habitatge col·lectiu és gairebé una irresponsabilitat”

Jordi de Miguel / @jordidemiguel

No només plànols i terminis. La cohesió de grup i la confiança, el consens d’un model de convivència i l’establiment de mecanismes de presa de decisions i espais de cures, entre d’altres, són factors fonamentals perquè un projecte d’habitatge col·lectiu arribi a bon port. És per això que, sovint, l’acompanyament d’entitats especialitzades en facilitació de grups i resolució de conflictes és clau. Quin tipus d’intervenció realitzen aquestes entitats? Amb quines expectatives individuals i col·lectives es troben en els grups? Quines tensions afronten habitualment? **De tot plegat i de la seva experiència, n’hem parlat a la [Lleialtat Santsenca](#) amb les facilitadores Neus Andreu, de la cooperativa [Fil a l’Agulla](#), i Eugènia Boada, de l’associació [Matriu](#).**

Per què és particularment important la intervenció d’entitats com les vostres en projectes d’habitatge col·lectiu?

Neus: Un dels factors de fracàs més importants en projectes d’habitatge col·lectiu té a veure amb les relacions humanes. No atendre-les, quan el teu projecte està centrat en la convivència, és gairebé una irresponsabilitat. No ha de ser sempre des d’entitats com la nostra, hi ha gent que ho fa de forma autogestionada, però s’hi ha de parar atenció. Com pots construir un model que divergeixi del que véns si no li poses atenció a quines relacions vols establir i sobretot a quines eines et permetran resoldre els problemes d’una manera diferent? El suport extern pot ajudar perquè no necessàriament tens aquesta manera de funcionar incorporada.

Eugènia: A més, si prèviament al projecte arquitectònic (o en paral·lel, o quan els tempos ho permetin) no es treballa quins són els valors o la visió compartida del projecte, hi haurà menys contingut a traspassar a l’arquitectura. El model de convivència es pot traslladar de moltes maneres a l’espai. Si t’imagines sopant cada dia juntes imaginaràs la cuina i l’espai de trobada d’una manera. Si quan entres a casa vols tenir un espai d’intercanvi i compartir com ha anat el dia, pensaràs en una altra disposició de l’espai. No treballar aquests valors col·lectius d’entrada fa que es perdi una riquesa en aquest construir altres models arquitectònics que passa per mirar-se a l’interior i preguntar-se col·lectivament què es vol.

Ens sorprendria la quantitat de projectes que s’han iniciat sense prioritzar aquest tema?

N: Al llibre ‘Crear una vida juntos’, Diana Leafé diu que només un 10% de les experiències que va recollir als EUA va prosperar. Aquest 10% estava format per projectes liderats per entre una i cinc persones que havien començat establint una visió de projecte molt clara, a la qual després s’havien adherit altres persones. En totes les experiències que se sostenien, els participants tenien una visió clara i molt concreta del que els unia.

E: Sovint els grups tenen molta pressa per tocar plànols i veurà com serà la casa. El repte és com combinar els tempos de l’arquitectura amb els de la normativa, el finançament, l’administració... és una bomba de rellotgeria. Amb aquesta sensació de pressa que ja tenen, no sempre som ben rebudes quan portem al grup la necessitat d’aturar-nos i veure qui som, com hem arribat fins aquí, quines són les línies mestres del projecte i quina és la nostra raó d’estar juntes.

Idealment, quin hauria de ser el primer pas per començar a treballar amb el grup?

E: Leafe diu al llibre que menciona la Neus que l'ideal és no tenir cap pressa per anar a viure juntes. Parla de processos de creació de visió comuna de cinc a deu anys de durada, per fer xup-xup i prendre les decisions de manera consensuada, partint de les necessitats profundes que mouen cadascuna de les persones. Però no sempre és possible, és clar.

N: Quan caldria començar a tenir en compte la vessant relacional de visió i d'expectatives? Des del minut zero. Quines metodologies fer servir per tenir-la en compte? Això ja és una discussió més llarga. A vegades necessites suport extern, a vegades els grups s'autogestionen i ho fan molt bé. Però sempre és important posar l'èmfasi en la visió compartida. Si aquests processos es viuen com una penitència potser és que no es tenen tantes ganes d'anar a viure amb gent. Actualment, però, hi ha molta més consciència de la importància d'aquesta vessant en el món del tercer sector i això també es veu en els projectes d'habitatge col·lectiu.

Amb quines expectatives individuals i col·lectives us trobeu habitualment?

E: El que ens trobem nosaltres és que a menys visió col·lectiva, la gent aposta més pels espais privats-individuals. La visió col·lectiva també es basa en què hi hagi confiança en voler crear quelcom conjunt. Tu no voldràs estendre les teves calcetes al costat de les de la teva veïna si no la coneixes una mica. No és per donar més pes al col·lectiu i oprimir l'individual, però per buscar l'equilibri del grup i que això es traslladi en una arquitectura que pugui ser sostenible amb el que el col·lectiu vol, cal un espai de temps que és diferent en funció de cada grup humà o del moment de la vida. Si no hi ha una mínima espurna o esperit de grup la gent vol la seva casa més gran. I això està molt bé, però ja és una altra cosa.

N: En el cas de projectes en què es disposa de metres quadrats molt limitats, tothom a priori en vol els màxims possibles. Però tu no has de pensar que el teu pis tindrà 50 metres quadrats sinó 400, perquè els 20 de menys que tinguis en el teu espai privatiu els tindràs en una sala comuna on els teus fills podran jugar amb més amplitud, etc. Aquest és el canvi de xip que a vegades fan els grups amb l'acompanyament, però no és un canvi de xip evident, ni tan sols per a persones amb una ideologia molt forta i marcada. Si no hi ha relacions de confiança, si jo no sé qui ets, escombro cap a casa.

A la pràctica, en què consisteixen les primeres dinàmiques de grup?

N: Per exemple, primer fem que de forma individual tothom pensi quins usos de l'habitatge voldria compartir segur, quins no i quins potser. Així comencem a dibuixar consensos i dissensos, a veure les línies vermelles, la flexibilitat... Això ajuda a fer un mapa de què estem parlant. Pensa que, a vegades, quan fas la pregunta, molta gent encara ni tan sols hi havia pensat. A vegades diem que volem viure col·lectivament però no sabem per què, quines experiències de vida ens porten a voler aquesta opció. Jo he acompanyat molt a la gent a preguntar-se a sí mateixa: en la teva vida com és que has acabat aquí? A vegades n'hi ha que ha tingut experiències col·lectives molt boniques però n'hi ha que acaben allà perquè l'experiència amb la seva família ha estat molt traumàtica i el seu somni és trobar la família que no ha tingut mai. És molt important que la gent assumeixi la responsabilitat pels motius pels quals està buscant aquesta opció, revisar les expectatives, revisar què projecta i què carrega al projecte. Si jo no he tingut una família i no em sento estimat, haig de treballar la meva autoestima, més enllà de buscar-me una comunitat. Si no, li poso massa càrrega al col·lectiu, que no la pot assumir ni pot sanar perquè el transcendeix. També hi ha gent molt política i racional que busca una manera sostenible de funcionar i tenir vincles molt potents amb la gent no és el que més la crida. Però tu saps que hauràs de ficar la roba en el mateix lloc que aquesta senyora que potser no et cau bé? Què faràs aleshores? Si no ets conscient de les teves raons no assumeixes

responsabilitats pels teus errors i quan les coses comencen a anar diferent al teu gran somni entrem en la fase en què nosaltres intervenim: la fase de confrontar.

A banda de contribuir a generar valors i visions comunes, sovint ajudeu a establir mecanismes de presa de decisions col·lectives.

E: Per necessitat, moltes vegades hem hagut de començar la nostra intervenció per l'organització interna del grup. Ens hem trobat amb grups de molta gent que no es coneix havent-se de posar d'acord, així que hem treballat paral·lelament el model de convivència i el com volen funcionar: què volem i com funcionem són dues facetes amb molts vasos comunicants. Com consensuem com es prendran les decisions que afecten el grup? Com serà la governança i el marc compartit per prendre decisions?

N: Si les decisions no es prenen amb sensació de legitimitat, comencen a emergir els lideratges, i les dinàmiques de poder es comencen a constel·lar. Si tu no has ideat un sistema de presa de decisions que d'alguna manera pugui neutralitzar i regular l'ús espontani del poder, comences a acumular falsos consensos, dificultat en la fluïdesa dels lideratges, gent que no se sent lliure de dir el que pensa i sent, ressentiments i conflictes a llarg termini. La majoria de projectes en què hem intervingut tenien mecanismes de presa de decisions bastant formals però no en tenien per gestionar el regne de les emocions i els sentiments: com estem personalment i en relació els altres. Tenir un espai de descompressió i de compartir no només t'ajuda a prevenir els conflictes sinó que també t'ajuda a fer comunitat. Hi ha gent que diu que això hauria de passar espontàniament, però espontàniament no passa res. Espontàniament tu et mous per dinàmiques i impulsos no necessàriament nets. L'espontaneïtat és una excusa barata per fer de segona una qüestió de primera.

I què n'acaba sorgint d'aquest debat?

N: Normalment l'eina concreta que es crea acaba sent un espai formal on poder expressar-se a un altre nivell i formació per poder gestionar aquest espai.

E: Habitualment, als grups que comencen, es crea una comissió de convivència, cohesió o cures. La nostra intervenció tendeix a assessorar aquestes comissions més que a intervenir directament en el grup. Aquest espai passa a ser un espai d'observació de l'atmosfera del grup, on nosaltres aportem la mirada externa.

Com treballem la perspectiva de gènere en les formacions?

E: És un repte molt gran. Estirant del fil del que dèiem ara, t'adones que són les dones les que impulsen aquestes comissions de cures. I que a les comissions d'arquitectura, d'economia i de participació, hi ha més presència d'homes. Políticament, hi ha moltes ganes de posar-hi energia però quan es baixa a terra... Treballar-hi vol dir assumir que necessitaré un esforç i que em faran mal coses.

N: Crec que comença a haver-hi condicions per entendre que cuidar la qüestió del gènere interpel·la tots els homes i que estem parlant de pràctiques i dinàmiques també subtils. Hi ha homes que pensen que no tenen res a aprendre en relació a aquest tema. No és fàcil pels homes fer front a aquesta realitat: a vegades tenen molts punts cecs i fomenten dinàmiques masculines, però costa molt que ho reconeguin.

Imagino que en projectes d'habitatge col·lectiu que comencen es deuen visibilitzar de forma molt clara aquests punts cecs.

E: Es veu ja en el repartiment de tasques en una assemblea: qui pren acta, qui està pendent que tot s'hagi entès, qui està gaudint de torns de paraula... el nostre paper sovint és visibilitzar-ho. Ho posem sobre la taula perquè des de la nostra perspectiva de facilitació sentim el compromís de fer-ho. Alhora, però, no sabem fins a quin punt el grup vol assumir aquesta responsabilitat en un procés en què s'estan coneixent.

N: És un tema que sovint necessita suport extern, perquè aixeca molta polseguera, duu molt de dolor al darrere. També és important dir que el gènere sempre intersecciona amb altres discriminacions. Sovint en projectes de cohabitatge es posen de manifest qüestions que tenen a veure amb els diners i la classe social, per exemple.

Hi ha diferències entre grups formats per amics, per exemple, i d'altres creats expressament entre gent que no es coneixia abans? A priori podria semblar que en els primers tot fluirà millor...

N: Tenint en compte la dificultat que sempre representa, l'afinitat i l'estima ja construïda, a priori, ajuda molt en moments difícils. També pot complicar les coses, perquè tens una relació més complexa, però es fa difícil de dir. A vegades a un grup li pot anar bé no conèixer-se.

E: Cada grup és un món. Però el fet que t'estimis fa que no siguis tan inflexible amb certes coses, perquè la relació personal passa per davant del projecte. També ens ha passat que ens han demanat ajuda grups consolidats, potser no amb relacions molt estretes però amb una certa identitat, que en un determinat moment han aturat el procés perquè hi havia un conflicte irresoluble, acompanyat d'un gran sentiment de frustració i estancament. En alguns casos els hem ajudat a reconfigurar-se o a dissoldre's, perquè s'ha trobat una línia vermella i estaven visualitzant dos projectes molt diferents. El nostre repte és transmetre i posar valor al fet que quan més es detalla la proposta més clar es té de seguir o no. A vegades en grups que no es coneixen hi ha una dificultat a entendre que no s'han ajuntat perquè s'estimen. Que potser s'acabaran estimant amb algú o no, però que el que es va creant està en evolució i potser hi haurà baixes. Aquestes baixes sovint es viuen com un fracàs del projecte, però no ho són. Simplement una persona ha decidit que no li interessa i està bé. La tensió individual-col·lectiu sempre està en evolució i tampoc hi ha tants models clars i consolidats que funcionin com per agafar-los com a referents.